

melse wanklank van de ontbinding" en „het ijzren ei van de leegte" door de bespiegelende figuren aan de orde gesteld; nu, in de storm van deze tijd, is voor die uitgewogen, verstilde beelden nauwelijks meer ruimte, zeker niet in dit gedicht waarvan de titel alle andere overkoepelt. Terecht? Is in deze gedichtenverzameling alleen maar een dichter aan het woord bij wie voortdurend *ongewassen beelden verschijnen aan het krakende ledikant*, een dichter die als *warhoofd de zotskap op de overvolle kop/het lege pneumatische podium betreedt*? Nee, de door de waanzinnige wind voortgedreven „scheve schaatser" die het voordien onbestaande begrip „slipstrippen in een storm" tot een levende evocatie van een wildmeeslepend dichterschap brengt, komt bij al zijn „slipping and sliding" regelmatig in een situatie terecht, waarin „de storm" is verstild of hoogstens nog als accessoire gebruikt wordt om de rust cromheen te beklemtonen. Het mooiste voorbeeld daarvan vinden we in het gedicht.

**VREDE IS ETEN MET
MUZIEK**

Vredig eten is goed eten
Want lekker eten doet men alleen
[in rust en vrede
Voor een goede spijsvertering is
[het een vereiste
Dat men elk hapje minstens vijf-
[tienmaal kauwt
Daarom eet men met muziek ook
[beter
Want onder vrolijke tonen bewe-
[gen de kaken vanzelf
Harmonieus en met de kaken
[ook de slokdarm
En later zelfs de overige dertig
[meter
Lange darmen in de buik.

Vrede is goed eten met goede
[muziek
Met marsmuziek kan men beter
[lopen dan eten
Als men dan ook maar vredig
[loopt
En niet meemarcheert met een
[troep soldaten
Tegen andere soldaten

Dan is marsmuziek net zo bedor-
Als besmet voedsel [ven
Maar bij dansmuziek is het zeker
[goed eten
Want dansen is geen vechten
Wie danst houdt rekening met
[andere dansers
Zoals men onder het eten niet
[alle
Lekkere hapjes alleen verorbert
[maar die deelt
Met de overigen de disgenoten

Dit gedicht heeft, tezamen met een Lucebert-tekening (als ik me goed herinner) indertijd in de jeugdrubriek van „Vrij Nederland" gestaan. Deze „kinderlijke" Lucebert is mij het liefst en daarom eindig ik dit artikel met het nóg simpeler:

**MEMORIES ARE MADE OF
THIS**

voor Siep

Maak jij voor straf
Alle lange lussen af
En voor goed gedrag
Zet ook nog als bewijs
Al die puntjes op de i's en op de
[ij's
Zó is het goed maar nu opgelet
Schrijf alles nog eens over in het
[net

En na dit gedicht geciteerd te hebben ga ik alles (voor straf?) nog eens in het net overtypen. Voor de lezers en de (goede) luisteraars.

Aldert Walrecht

LUCEBERT, *Troost de hysterische robot*, De Bezige Bij, Amsterdam, 1989, 84 p.

**Van den Vos Reynaerde
ontsluierd?**

Naar het Reinaertboek van pastoor Jozef de Wilde heb ik reikhalzend uitgezien. Over zijn ideeën t.a.v. de Reinaert en zijn auteur mocht ik in 1985 de lezers van *Ons Erfdeel* (28-4) berichten vanuit een geanimeerd interview. Het boek nu moet de sluitende argumentatie leveren voor die stellingen. Zoals bij een feest waarop men zich verheugt, kan door de voorpret de werkelijkheid tegenvallen. Dat is ook hier het geval. De stellingen zijn in den brede uitgewerkt, de bij-

behorende historische aktes worden in extenso gebracht en vertaald, maar de relatie met Van den Vos Reynaerde blijft een zaak van vooronderstellingen. Feitelijke zekerheid of onontkoombare verbanden ontbreken. Dat is erg jammer, want de verbinding die De Wilde aanbrengt tussen heemkunde en tekstkunde kan vruchtbaar zijn. Nu vrees ik dat „de wetenschap” weinig heel zal laten van deze - eindelijk weer eens Vlaamse - analyse, zoals men de enthousiaste doordraverij van Heeroma doodzweet. De Wilde is meer bescheiden dan Heeroma, op het nadrukkelijke af. Hij stelt in zijn verantwoording dat hij meer vragen oproept dan beantwoordt, dat hij „enkel wegwijzers uit(zet), naar wegen die nog verkend moeten worden”. Maar in werkelijkheid plaatst hij vooral naambordjes, blijkens de titel „Van den Vos Reynaerde ontsluit”, het eerste hoofdstuk „Magister Willelmus Physicus schreef de Reinaert” en de beslistheid waarmee historische figuren en gebeurtenissen als „model” voor de Reinaert gepresenteerd worden.

Mogelijk steunen „hele wat gedeelten van het verhaal (...) op echte historische toestanden en personen”. Maar welke zijn dat? En waarom juist die? Het gaat te ver om te stellen dat „achter elk dierenmasker een werkelijke en echte menselijke persoon schuilt”. Hoogstens kunnen toespelingen gediend hebben om de algemene geldigheid van de bedoeling van de dichter te ondersteunen: „net als bij ons in Vlaanderen”. Parallellie is wat anders dan identificatie.

Serrure bracht al naar voren dat een Magister Willelmus Physicus wel eens Willem die Reynaerde maakte, kon zijn. De Wilde is meerdere akten op het spoor gekomen waarbij deze arts als getuige of als schenker optrad. Hij weet hem te identificeren als Willem van Brugge, kanunnik van Doornik en geneesheer voor de St. Pietersabdij te Gent. Ter onderscheiding van een andere Willem van Brugge,

ook Doornikse kapittelheer, heet de met het Gentse gelieerde: Willem de Oude (+ 1219). Van ca 1175 tot 1215 heeft hij de zieke monniken van de abdij verzorgd. Het staat vast dat deze Willem nauwe betrekkingen onderhield met de Gentse burggraven, Segher II (1187-1200) en Segher III (1200-1227). Van hem zijn echter geen literaire werkzaamheden bekend, terwijl de dichter van de Reinaert toch zeker geen eendagsvlug was. Al die nieuwe gegevens maken deze kandidatuur voor het Reinaertdichterschap niet waarschijnlijker dan van een willekeurige andere 12e eeuwse Willem.

Voor De Wilde bestaat die waarschijnlijkheid wel en is ze gebaseerd op de mogelijkheid dat Segher III model staat voor de vos (en dat achter Nobel de regent Philips van Namen schuilt). Is dat dan aannemelijk? Er zijn enkele feiten waarop het verhaal mogelijk toespelingen maakt. Maar vetes, verzoeningen, conflicten en listen zijn zo onverbrekelijk met het feudale leven verbonden dat welhaast elke historische edele in aanmerking komt. De hele Vlaamse adel van de 13e eeuw, uitgebreid met Hendrik de Leeuw en Frederik Barbarossa, is al ooit als model voor de antagonisten naar voren gebracht. Alleen als Willem Physicus de dichter is, maakt Segher van Gent een kans. En alleen als Reinaert voor Segher III staat, is deze Willem de dichter. De ene these steunt de andere maar geen van beide heeft grond onder de voeten.

De Wilde overtuigt wel volledig waar hij aantoonde dat de Vlaamse dichter zijn Reinaert bewust en nauwkeurig rond Gent en in het Waasland situeert. Hij weet De Pauw en Is. Teirlinck op verschillende punten te verbeteren en aan te vullen. Die resultaten dankt hij aan een goede, methodische opzet van zijn toponymieën-onderzoek. De rechtbank houdt zitting bij Lokeren. Het Bruunavontuur speelt zich zonder twijfel af bij Destelbergen. In de buurt daarvan bevindt

zich blijkens de kavelgeschiedenis een versterkt huis op een domein van de St. Pietersabdij dat later Mapertuus genoemd zal worden. Maar was die buitenplaats eigendom van de burggraaf van Gent? Een van diens mogelijke nakomelingen, Vilain geheten, was mede-eigenaar in de 14e eeuw. Dat feit is een te smalle basis. Mij viel op dat Mapertuus bij het landgoed (het latere klooster) Ten Walle lag in het domein De Groenen Briel (later een abdij). De burggraaf van Gent had ook een huis Ten Walle binnen de stad Gent, palend aan een terrein De Briel. Beide namen lijken overgebracht naar het platteland, maar deze mogelijke verbinding met het geslacht van Gent, gebruikt De Wilde niet.

Bevat „Van den Vos Reynaerde ontsluit” buiten de analyse van de lokalisaties alleen wilde beweringen? Archiefonderzoek is in principe vruchtbaar voor de interpretatie. De Wilde draaft alleen door. Dat blijkt b.v. uit zijn suggestie dat de familienaam van de dichter *Rijn* zou kunnen zijn, i.v.m. de hond van die naam uit Krickpenit. Daarbij vergeet hij dat het de angsthaas Cuwaert is die Rijn releveert, dat deze diens vriend is en dat de vos ironisch reageert.

Waar het in dit boek aan ontbreekt, is een methodische aanpak. Die kan wel tot resultaat leiden, een resultaat dat mogelijk in dezelfde buurt ligt. Een systematisch aktenonderzoek is nodig, vindt in dit boek een goede aanzet, maar kan nooit het verleden volledig reconstrueren. Wel is volledig te inventariseren waar de Vlaamse dichter van zijn Franse voorbeeld afwijkt, en het „waarom” daarvan in samenhang te verklaren vanuit de thematiek. Nu doet De Wilde dat eclectisch. Verschillen tussen Le Plaid en de Reinaert die niet in zijn oplossing passen, doet hij wat al te makkelijk af. Die schrijft hij toe aan de fantasie van de dichter. Bij interpretatie is juist de verklaring van non-voorbeelden veelzeggend: waarom kijkt de dichter hier niet van zijn voorbeeld af, waarom

past een voor de hand liggende historische verwijzing hier niet?

Segher III was burggraaf van 1200-1227. Dat is moeilijk te rijmen met de overtuiging van De Wilde dat de Reinaert tussen 1193 en het begin van de 13e eeuw geschreven is (p. 71). Bovendien was hij steeds een fervent aanhanger van de Franse koning. Philips le Noble kan net als het goed Mapertuus zijn naam later vanuit de Reinaert gekregen hebben, maar hij fungeert pas als Vlaams graaf vanaf 1206. Dat zijn dus geen waarschijnlijke kandidaten. En toch meen ik dat De Wilde in de goede richting zit. Het is hier niet de plaats om met een alternatief te komen. Maar nagenoeg alle verschillen tussen Le Plaid en Reinaert, en ook het hoofdthema van Van de Vos Reynaerde (een botsing in rechtsopvatting tussen vorst en vazal) zijn te duiden vanuit de wrijvingen tussen Segher II en graaf Philips van de Elzas. Dan nog kan de Reinaert kort na de dood van de strafrechthervormer Philips (+ 1191) geschreven zijn.

Van den Vos Reynaerde is nog niet ontsluitend. De sluier van de tijd is hier en daar opgelicht en de lezer krijgt een blik op het toenmalige landschap en een kleurrijke episode. Het tijdsbeeld, dat door De Wilde voor de moderne lezer geretoucheerd wordt met nieuwe, maar uiteraard sporadische gegevens, rijmt ongetwijfeld voor een deel op het meesterlijk verhaal. Het is als met de niet-berijmde hertaling van Rik van Daele van hs F. die dit boek completeert. Door de stellige identificatie van historisch feit en literaire factie op grond van een of meer frappante overeenkomsten, zijn de contouren van het beeld van Reinaert overgetrokken en in felle contrasten opgehaald. De echte vos heeft ondanks de grijze tinten van de tijd, veel meer diepte. Dat neemt niet weg dat De Wilde materiaal heeft geleverd en meer materiaal heeft aangewezen waaraan niet meer voorbijgegaan kan worden. Zijn bijdrage is voortaan een voorwaarde om de eigentijdse kleuren

van Van den Vos Reynaerde althans enigszins te benaderen. Door op deze nieuwe wegen te wijzen, heeft de auteur het Reinaertonderzoek aan zich verplicht.

Jan Franken

JOZEF DE WILDE, *Van den Vos Reynaerde ontsluitend*, met een vertaling van handschrift F. door Rik van Daele, *Kultureel Jaarboek Oost-Vlaanderen*, Gent, 1989.

Stem onder mijn bed

Het is allerminst gemakkelijk om tegenwoordig als dichter te debuten buiten het gangbare circuit van de uitgaven in eigen beheer of enkele marginale uitgeverijtjes. Het is al evenmin gemakkelijk om als criticus een debuut eerlijk te recenseren: er is immers geen eerder werk beschikbaar om op terug te vallen, en er is nauwelijks enige garantie voor de toekomst. Welwillende, maar vooral voorzichtige gemeenschappen lijken in de meeste gevallen dan ook de aangewezen, veilige weg.

Soms vraagt een debuut echter duidelijk om méér, omdat er een aparte stem en een duidelijke stilistische beheersing uit spreekt. *Stem onder mijn bed*, de poëtische eersteling van Esther Jansma, behoort tot die zeldzame witte raven; het is dan ook beslist geen toeval dat de bundel verscheen in de kieskeurige poëziesreeks van de Arbeiderspers.

In de epiloog omschrijft de dichteres haar poëtische project afsluitend als een archeologische zoektocht en zichzelf als een „verzamelaar van / resten, momenten, barsten / in dingen, brailleschrift”, die onafgebroken „uitdrukkingen / van steeds datzelfde gezicht” tracht te ontcijferen („Archeologie”, p. 59). Zoeken naar sporen, verbrokkelde resten uit het verleden. Het is een moeizame onderneming, aangezien die disparate sporen zich nooit definitief in kaart laten brengen en in hun eigenzinnigheid tegelijk afwezig en aanwezig blijven. Bovendien blijft bij die persoonlijke queeste naar zin de gravende ik-figuur zelf (en indi-